

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิผู้ต้องขัง

บทนี้จะทำการศึกษาวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายไทยและทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิผู้ต้องขังโดยเฉพาะสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ สิทธิการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย สิทธิการติดต่อทางโทรศัพท์ สิทธิได้รับการเยี่ยม ว่ามีความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลเพียงใดโดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อพิจารณาว่ามีข้อกฎหมายไทยที่ควรปรับปรุงให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลประการใดบ้าง

สิทธิในการติดต่อสื่อสาร เป็นสิทธิที่ได้รับความคุ้มครองไว้อย่างบริบูรณ์ รัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรไม่ได้

ดังนั้นผู้ต้องขังควรได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติดังกล่าวที่จะมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารไม่ว่าโดยการเยี่ยมหรือติดต่อทางจดหมายหรืออุปกรณ์สื่อสารอื่น ๆ ได้เช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไปโดยไม่ถูกแทรกแซงจากรัฐหากไม่มีเหตุผลอันสมควร เพียงแต่รัฐอาจออกกฎหมายหรือข้อกำหนดใด ๆ มาจำกัดสิทธินี้โดยเหตุผลเพื่อรักษาความปลอดภัยภายในเรือนจำหรือเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะ

4.1 สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังผ่านทางจดหมาย¹

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนย่อมได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัตินั้น สิทธิเสรีภาพดังกล่าวยังคงมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้รับรองเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารไว้ในมาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจการกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกันรวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้

¹ จาก *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (น. 219-222), โดย คณิต ณ นคร ข, 2543, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจ บทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน”

ในส่วนพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการติดต่อ สื่อสารของผู้ต้องขังไว้ ได้แก่ “มาตรา 7 บุคคลภายนอกซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำเพื่อ กิจธุระที่ดี เชิญผู้ต้องขังที่ดี จักต้องปฏิบัติข้อบังคับซึ่งอธิบดีได้ตั้งและประกาศไว้โดยเปิดเผย”

“มาตรา 33 ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยเฉพาะ อย่างยิ่งจากทนายความ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับที่อธิบดีวางไว้”

“มาตรา 58 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามบทแห่ง พระราชบัญญัตินี้”

ผู้ต้องขังสามารถใช้สิทธิติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกด้วยวิธีการเขียนจดหมาย ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้ต้องขังนิยมปฏิบัติและเรือนจำทุกแห่งมักอนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อโดยวิธีนี้ได้เพราะ สามารถควบคุมและตรวจสอบได้โดยง่ายโดยกรมราชทัณฑ์ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งการราชทัณฑ์ ไทยกำหนดให้การติดต่อทางจดหมายของผู้ต้องขังไว้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำฯ ข้อ 37 และมีการกำหนดข้อจำกัดในการติดต่อจดหมายไว้เช่นเดียวกัน โดยมีการจำกัดทั้งจำนวน ครั้งในการส่งหรือรับจดหมาย บุคคลที่สามารถติดต่อทางจดหมายได้ เนื้อหาจดหมาย แม้ว่า มีรายละเอียดแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

สิทธิในการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นหลักประกันสิทธิที่จะไม่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก เป็นหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

การส่งจดหมายเป็นวิธีหนึ่งในการส่งข่าวถึงกันระหว่างบุคคลภายนอกกับผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังสามารถเขียนจดหมายและส่งออกได้ทุกวัน จดหมายทุกฉบับที่มีการส่งออกไปข้างนอก ต้องผ่านการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ในเรือนจำก่อนทุกครั้ง เพื่อดูเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด การข่มขู่ญาติพี่น้องฯ ควรได้รับการปฏิบัติในการตรวจสอบอย่างรัดกุม ใน บางแดนกับเจ้าหน้าที่บางคนกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปกปิดความผิดหรือความไม่ถูกต้อง การไม่ได้รับความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ เช่นจดหมายที่ผู้ต้องขังถูกเขียนตี ถูกกรมทำร้าย หากมีใคร เขียนลงในจดหมายจะถูกต่อว่าอย่างรุนแรง บางเจ้าหน้าที่อาจสั่งทำโทษคนที่เขียนจดหมายด้วยการ เขียน เพราะทำให้เรือนจำและเจ้าหน้าที่เสื่อมเสียได้ การเอาเปรียบของเจ้าหน้าที่ถือเป็นระบบที่ บกพร่องที่ควรได้รับการแก้ไข

การลงโทษจำคุกผู้ต้องขังนั้นเป็นการลงโทษด้วยการจำกัดอิสรภาพเป็นการลงโทษที่รุนแรงเป็นการทรมานจิตใจมนุษย์ด้วยการปฏิสัมพันธ์ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะมีการสื่อสารกับบุคคลอื่นภายนอกเรือนจำ ได้แก่ บุคคลในครอบครัว คนรัก เพื่อนสนิท ถึงแม้เรือนจำจะจำกัดอิสรภาพผู้กระทำความผิด แต่ก็ยังผ่อนปรนให้มีการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้ของกฎระเบียบภายในเรือนจำเพื่อให้นักโทษรู้สึกผ่อนคลาย ไม่รู้สึกถูกตัดขาดจากโลกภายนอก

การอนุญาตให้ติดต่อสื่อสารทางจดหมายนี้จำเป็นต้องจำกัดขอบเขตการติดต่อไว้บางประการ เช่น จำกัดประเภท เนื้อหา หรือจำนวนจดหมายที่ส่งหรือได้รับ การจำกัดถ้อยคำในจดหมายต้องไม่ให้มีข้อความที่คลุมเครือ ข้อความที่เกี่ยวกับการพยายามช่วยเหลือผู้ต้องขังให้หลบหนีหรือข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการสอบสวนดำเนินคดีหรือความปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม ข้อความอันเป็นอนาจาร ขัดต่อศีลธรรมอันดี อีกทั้งยังอาจกำหนดจำกัดความยาวของจดหมายแต่ละฉบับและระยะเวลาการติดต่อจดหมายด้วย

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 ซึ่งกำหนดว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้ง การกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

เมื่อพิจารณากฎหมายไทยแล้วไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่พบว่ามีข้อกำหนดกฎหมายให้เจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายไว้โดยเฉพาะมีเพียงแต่แนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดให้เรือนจำต่าง ๆ ดำเนินการตรวจสอบจดหมายที่มีถึงหรือส่งออกจากผู้ต้องขังเพื่อทราบข้อความทุกฉบับเว้นแต่จดหมายที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์ถึงผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาที่ห้ามมิให้เจ้าพนักงานเรือนจำทำการตรวจสอบจดหมายนั้น

การพิจารณาเรื่องการบริการรับส่งจดหมายของผู้ต้องขัง มีขั้นตอนและระยะเวลาในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เรือนจำหรือทัณฑสถาน ได้รับจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขัง หรือที่ผู้ต้องขังส่งถึงบุคคลอื่นหรือหน่วยงานภายนอก

ขั้นตอนที่ 2 นำส่งเพื่อไปยังบุคคลอื่น หรือหน่วยงานภายนอกหรือนำจ่ายให้กับผู้ต้องขัง 1 วันทำการ กรณีจดหมายภาษาต่างประเทศ ให้ขยายระยะเวลาดำเนินการออกไปอีก 3 วันทำการ

การกำหนดแนวปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าการราชทัณฑ์ไทย คำนึงถึงเฉพาะความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยในเรือนจำเป็นหลักโดยแทบจะไม่คำนึงสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขังที่ควรได้รับการติดต่อสื่อสาร โดยอิสระ แต่การกำหนดข้อยกเว้นไม่ให้ตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาพนั้น นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ ดิบของเรือนจำไทยที่เริ่มเคารพในสิทธิส่วนตัวของผู้ต้องขังและเริ่มให้ความสำคัญกับการร้องทุกข์ ของผู้ต้องขังมากขึ้น เพราะหากให้เจ้าพนักงานเรือนจำตรวจสอบจดหมายที่ผู้ต้องขังร้องทุกข์อาจทำ ให้มีการคัดทอนข้อความหรือไม่ส่งจดหมายนั้นให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สังคมภายนอก ไม่ทราบปัญหาและไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น อันอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของ ผู้ต้องขังและทำให้เรือนจำกลายเป็นแดนสนธยาที่ไม่มีใครทราบการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น

การตรวจสอบจดหมายหรือเอกสารอื่นใดของผู้ต้องขัง โดยตรวจสอบข้อความให้ ละเอียดและลงนามผู้ตรวจสอบในเอกสาร ส่วนกรณีจดหมายของผู้ต้องขังที่ส่งออกไปนั้น ห้ามมิให้ ทำการประทับตราข้อความโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจการใด ๆ บนซองจดหมายของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดต่อทบัญญัติของกฎหมายต่อไป

แม้ว่าการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังสามารถกระทำได้ เนื่องจากมีความจำเป็นเพื่อ ป้องกันการนัดแนะ การวางแผนก่อความวุ่นวาย การแหกหักหลบหนี การลักลอบนำสิ่งของ ต้องห้ามเข้าเรือนจำ แต่กรมราชทัณฑ์ก็ยังคำนึงถึงสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง โดยห้ามมิ ให้ทำการประทับตราข้อความเพื่อแสดงให้เห็นว่าจดหมายฉบับนั้นถูกส่งมาจากผู้ต้องขังในเรือนจำ ถือว่าเรือนจำยังคำนึงถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ต้องขัง

นอกจากสิทธิที่จะรับ-ส่งจดหมายแล้ว ปัจจุบัน กรมราชทัณฑ์ได้มีนโยบายให้ผู้ต้องขัง สามารถรับ-ส่ง E-mail กับญาติ โดยการรับอีเมลล์ของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่จะปริ้นมาจากอีเมลล์แล้ว นำส่งให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบข้อความว่ามีความเหมาะสมไหม ถ้ามีความไม่เหมาะสม ก็จะไมส่งให้ผู้ต้องขัง แต่เหมาะสมก็ส่งตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

จะเห็นได้ว่าการตรวจสอบจดหมายนั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อทราบหรือตรวจพบ การกระทำที่เป็นการอันมิชอบกฎหมายหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัยใน เรือนจำ แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่เรือนจำมักจะใช้วิธีสุ่มตรวจจดหมายบางฉบับเท่านั้น

เสรีภาพการติดต่อสื่อสารในรูปแบบจดหมายเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล อันเป็นเสรีภาพ ขั้นพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะเปิดอ่านด้วยตัวเอง และห้ามมิให้ บุคคลอื่นใดตรวจดูหรือเปิดอ่าน ไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องขังในเรือนจำ สิทธิในการตรวจดูหรือเปิดอ่าน จดหมายของผู้ต้องขังในเรือนจำย่อมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเกี่ยวข้องกับ สิทธิในความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับสิทธิในจดหมายและการติดต่อสื่อสาร ผู้ต้องขังย่อมต้องได้รับ

ความคุ้มครองตามข้อ 12 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และข้อ 8 วรรคหนึ่ง ของอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตลอดจนตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอีกด้วย สิทธิในการตรวจดูหรือเปิดอ่านจดหมายย่อมเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวซึ่งได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติมาตรา 4 และมาตรา 35 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในอันที่บุคคลใดจะล่วงละเมิดโดยมิชอบด้วยกฎหมายมิได้

การเปิดจดหมายทุกฉบับ แต่เจ้าพนักงานเรือนจำมักจะสุ่มอ่านจดหมายบางฉบับเท่านั้น แต่การสุ่มจดหมายฉบับใดขึ้นอ่านนั้น น่าจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ให้ชัดเจนและมีการออกกฎหมายเฉพาะให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการร้องเรียนของผู้ต้องขังในกรณีละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง และไม่เป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 ที่บัญญัติรับรองให้บุคคลมีเสรีภาพในการสื่อสารโดยจะกระทำการใดเพื่อทราบข้อความในสิ่งสื่อสารนั้นไม่ได้ เว้นแต่กฎหมายให้อำนาจไว้ซึ่งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในข้อนี้เป็นการคุ้มครองสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังด้วย

ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เรื่องการตรวจสอบการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังยังไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 36 กล่าวคือควรให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของราชทัณฑ์ เพื่อการบางอย่าง บางสถานการณ์เท่านั้น เช่น ยอมให้ตรากฎหมายให้อำนาจฝ่ายบริหารตรวจ กัก หรือเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน ได้เฉพาะแต่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่า เนื่องจากกฎหมายไทยแล้วไม่ว่าจะทั้งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำและทัณฑสถานในการตรวจสอบจดหมายไม่ว่าจะเป็นกรณีจัดส่งไปนอกเรือนจำหรือจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขัง หรือระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตรวจสอบจดหมายมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อทราบถึงเนื้อความในจดหมาย โดยอ้างว่าการตรวจสอบจดหมายนั้นเพื่อให้ทราบหรือตรวจพบการกระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมายหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัยภายในเรือนจำ รวมถึงสิ่งของต้องห้าม แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่เรือนจำมักจะสุ่มตรวจจดหมายบางฉบับเท่านั้น ซึ่งการตรวจสอบจดหมายของเจ้าหน้าที่เรือนจำควรกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนครั้งในการรับส่งจดหมาย บุคคลที่ติดต่อกับผู้ต้องขังทางจดหมายได้ และการเปิดจดหมายของผู้ต้องขังเพื่อตรวจดูข้อความ โดยอ้างว่าเพื่อความมั่นคงปลอดภัยหรือการตรวจค้นสิ่งของต้องห้าม

ในเรือนจำเท่านั้น โดยไม่มีกฎหมายรับรอง ซึ่งสามารถไม่กระทำได้ ดังนั้น จึงควรออกกฎหมาย เฉพาะ โดยกฎหมายนั้นควรกำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำมีอำนาจตรวจสอบจดหมายได้ เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 36 แม้ว่าผู้ต้องขังจะเป็นผู้ที่กระทำการผิดกฎหมายจนเป็นเหตุให้ถูกคุมขัง แต่การถูกคุมขัง หรือการจำกัดอิสรภาพดังกล่าวนี้ มิได้ทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังนั้นลดลงแต่อย่างใด ผู้ต้องขังก็ยังมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ เพียงแต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบที่ กฎหมายกำหนด ได้แก่ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนเกี่ยวกับการ ขอลากิจ การขอย้ายกลับภูมิลำเนาให้ผู้ต้องขัง และการบริหารรับส่งจดหมายของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2546 เนื่องจาก ผู้ต้องขังเป็นผู้ที่จะต้องมีการควบคุมความประพฤติและจำเป็นจะต้องมีการ บำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมเพื่อให้สามารถออกไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมต่อไป โดยการ ตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังนั้นเป็นการกระทำเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความ สงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอันเป็นข้อยกเว้นตามมาตรา 36 แห่งรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย

จากการศึกษาในประเทศอังกฤษพบว่า สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับ บุคคลภายนอกนั้นได้กำหนดไว้ใน ระเบียบเรือนจำข้อ 35(2) (a) กำหนดว่าผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษา แล้วสามารถที่จะส่งหรือรับจดหมายส่วนตัวที่รับเข้ามาในเรือนจำหรือภายหลังจากนั้นสัปดาห์ละ หนึ่งครั้ง และในการรับหรือส่งจดหมายเพิ่มจากปกติอาจได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำใน ฐานะที่เป็นเอกสิทธิ์ของผู้ต้องขังหรือมีความจำเป็นเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังหรือแก่ครอบครัว ของเขา

ในส่วนของการตรวจจดหมายทั่วไปนั้น รัฐมนตรีมีอำนาจกำหนดเป็นคำสั่งให้ ผู้บัญชาการเรือนจำตรวจจดหมายทั่วไปของผู้ต้องขัง ตามกรณีที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 (A) (4) และพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งมาตรา 35 A (4) กำหนดไว้ ดังนี้

1. เพื่อประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐ
2. เพื่อป้องกันอาชญากรรม และการสืบสวน สอบสวนและฟ้องร้องในคดีอาญา
3. เพื่อประโยชน์ด้านความสงบเรียบร้อยในสังคม
4. เพื่อรักษาและดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยความสงบเรียบร้อยและวินัยภายใน เรือนจำ
5. เพื่อรักษาสุขอนามัยหรือศีลธรรม
6. เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

นอกจากนี้คณะกรรมการตรวจเรือนจำ (The board of visitors) อาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถรับส่งจดหมายได้เพิ่มขึ้นในสถานการณ์พิเศษ หรือรัฐมนตรีอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังรับหรือส่งจดหมายเพิ่มขึ้นได้ในส่วนที่สัมพันธ์กับผู้ต้องขังหรือชั้นของผู้ต้องขัง

จดหมายส่วนตัวทุกฉบับที่ส่งถึงหรือส่งจากผู้ต้องขังอาจถูกอ่าน บันทึกหรือตรวจสอบโดยผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทน และผู้บัญชาการเรือนจำอาจระงับจดหมายที่ไม่เหมาะสม (Objectionable) หรือมีความยาวเกินไป ในทางปฏิบัติการอ่านจดหมายเป็นประจำกระทำเฉพาะกับผู้ต้องขังที่ถูกกักตัวในสถาบันที่มีความมั่นคงสูง ผู้ต้องขังที่จะต้องถูกส่งตัวไปยังเรือนจำอื่นเป็นการชั่วคราว (From such an establishment but temporarily transferred elsewhere) ผู้ต้องขังชั้น A หรือถือว่าชั้น A ผู้ต้องขังที่ถูกกักตัวแยกต่างหากในสถานที่ซึ่งออกแบบสำหรับควบคุมผู้ต้องขังชั้น A และผู้ต้องขังที่มีรายชื่อในการหลบหนีการคุมขัง

ส่วนผู้ต้องขังที่ศาลยังไม่ได้พิพากษาคดีระเบียบเรือนจำข้อ 35 (1) กำหนดว่าอาจส่งและรับจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่รัฐมนตรีอาจกำหนดข้อจำกัดหรือเงื่อนไขในกรณีทั่วไปหรือกรณีเฉพาะได้ ซึ่งการจำกัดการติดต่อสื่อสารทางจดหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณามีกำหนดใน Standing Order ข้อ 5B (6A) (2) จำกัดให้ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาสามารถรับหรือส่งจดหมายได้สัปดาห์ละสองครั้งและมีเอกสิทธิ์เพิ่มขึ้นได้มากเท่าที่เขาต้องการ

ในปัจจุบัน Standing Order 5B (19) กำหนดว่าผู้ต้องขังสามารถส่งจดหมายกับบุคคลที่เขาปรารถนาได้ แต่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับบุคคลที่ผู้ต้องขังสามารถติดต่อทางจดหมายไว้ซึ่งได้แก่ผู้เยาว์ (Minors) หรือผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของบิดามารดา นักโทษเด็ดขาดในเรือนจำอื่น ซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำเชื่อว่าการติดต่อทางจดหมายจะเป็นการขัดขวางการแก้ไขฟื้นฟูของผู้ต้องขังแต่ละคน บุคคลที่เป็นเหยื่อของการกระทำผิดซึ่งผู้บัญชาการเรือนจำพิจารณาว่าจะเป็นสาเหตุให้เหยื่อหรือครอบครัวเสียใจเกินควร ผู้บัญชาการเรือนจำมีเหตุผลที่จะเชื่อว่าการติดต่อทางจดหมายมีการวางแผนหรือนัดหมายในลักษณะที่มีการข่มขู่เกี่ยวกับความปลอดภัยหรือระเบียบของเรือนจำ ซึ่งข้อจำกัดของจดหมายที่เขียนถึงเหยื่อไม่ใช่กับเหยื่อที่เป็นญาติใกล้ชิดหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณานอกจากนี้ผู้ต้องขังโดยทั่วไปจะไม่ได้รับอนุญาตให้เขียนจดหมายถึงตู้รับไปรษณีย์ (box number) หรือรับจดหมายที่ไม่ระบุชื่อผู้ส่งไว้

ผู้ต้องขังอื่น ๆ จะถูกอ่านจดหมายได้ในลักษณะที่ใช้เป็นมาตรการพิเศษเมื่อมีเหตุผลเชื่อว่าทำให้ช่วยป้องกันหรือตรวจพบการกระทำที่เป็นอาชญากรรมหรือคุณลักษณะที่จะฝ่าฝืนข้อจำกัดของเรือนจำ หรือข้อความในจดหมายอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวของผู้ต้องขัง

นอกจากนี้การติดต่อจดหมายโดยทั่วไป (General correspondence) ที่ติดต่อกับครอบครัวหรือเพื่อนหรือหน่วยงานอื่นไม่ควรประกอบด้วยข้อความดังต่อไปนี้²

(1) เนื้อหาของจดหมายประกอบด้วยข้อความที่หยาบคายหรือก้าวร้าว (Grossly indecent or offensive) ข่มขู่ หรือข้อมูลที่ทำให้ทราบหรือเชื่อว่านำไปสู่การหลอกลวง ซึ่งผู้เขียนมีความตั้งใจให้ผู้ได้รับจดหมายหรือบุคคลอื่น ๆ เกิดความเสียหายหรือความกังวล

(2) เนื้อหาที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้กระทำความผิดวินัย (Disciplinary offence) หรือการก่ออาชญากรรม (Criminal offence) รวมถึงการกลบเกลื่อนพยานหลักฐานเพื่อผลของรูปคดี

(3) แผนการหลบหนีหรือเนื้อหาที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของเรือนจำ

(4) เนื้อหาของจดหมายที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของประเทศ

(5) คำอธิบายเกี่ยวกับการทำหรือใช้อาวุธ ระเบิด ยาพิษ หรือคำแนะนำด้านทำลายล้างอื่น ๆ

(6) ข้อความที่คลุมเครือหรือเป็นรหัสซึ่งไม่สามารถเข้าใจได้ทันทีแต่ต้องใช้วิธีการถอดรหัส

(7) เนื้อหาจดหมายที่มีข้อความหยาบคาย อนาจารหรือลามก ซึ่งเป็นผิดตามพระราชบัญญัติไปรษณีย์ (Post office Act 1953)

(8) เนื้อหาจดหมายมีลักษณะข่มขู่หรือแสดงถึงอันตรายของการฝ่าฝืนข้อห้ามนั้นหรือทำให้ได้รับบาดเจ็บทางร่างกายแก่บุคคลอื่น ซึ่งรวมถึงการกระตุ้นให้เกิดการเหยียดเชื้อชาติ (Racial hatred)

(9) เนื้อหาจดหมายที่ต้องการนำเสนอต่อสาธารณะหรือใช้ในการออกอากาศทางวิทยุหรือโทรทัศน์ถ้าเป็นข้อความที่ (a) ได้รับผลประโยชน์จากการเผยแพร่ หรือ (b) ข้อความที่ปรากฏต่อสาธารณะมีลักษณะที่ไม่เขียนบนพื้นฐานของความมั่นคงหรือระเบียบที่ดี หรือ (c) ข้อความที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือการกระทำผิดในอดีตของผู้ต้องขัง เว้นแต่ประกอบด้วยทัศนคติที่รุนแรงเกี่ยวกับการลงโทษหรือคำพิพากษา ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอาชญากรรม ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ระบบการลงโทษตามกฎหมายอาญา หรือ (d) อ้างถึงเอกลักษณ์ของผู้ต้องขังหรือเจ้าหน้าที่เพื่อที่จะทำการชี้ตัว (refers to individual inmates or member of staff in such a way that they might be identified)

(10) ในกรณีนักโทษเด็ดขาด หากเนื้อหาในจดหมายประกอบด้วยกระทำความผิดทางอาชญากรรม

² Halsbury's Law of England. 4th volume 36 (2). p. 312.

นอกจากนี้กฎหมายอังกฤษยังมีการตรวจสอบจดหมายที่ได้รับสิทธิพิเศษ กล่าวคือ เป็นจดหมายที่มีระหว่างผู้ต้องขังกับที่ปรึกษาทางกฎหมายของผู้ต้องขัง หรือกับศาล ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยุโรป ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป และศาลยุติธรรมยุโรป และในการเขียนจดหมายประเภทนี้ เรือ่นจำต้องจัดหาอุปกรณ์การเขียนให้แก่ผู้ต้องขัง

สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำญี่ปุ่นสามารถติดต่อสื่อสารทางจดหมายกับบุคคลภายนอกได้ตามที่บัญญัติรับรองไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Law) มาตรา 46 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมาย และบุคคลที่ศาลตัดสินว่าผิด (นักโทษเด็ดขาด) (Convicted person) หรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมายจากบุคคลอื่นนอกจากญาติ แต่หากมีกรณีที่มีความจำเป็นในการติดต่อกับบุคคลอื่นนอกจากญาติก็ทำได้หากได้รับอนุญาตเช่นนั้น

มาตรา 47 ยังกำหนดว่าบุคคลที่กระทำผิดหรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือรับจดหมายถ้าเป็นจดหมายที่มีลักษณะไม่เหมาะสมและจดหมายเหล่านี้จะถูกทำลายหลังจากครบสองปี

นักโทษเด็ดขาด (Sentence Prisoners) อาจได้รับจดหมายจากญาติใกล้ชิดและอาจเขียนจดหมายได้เท่าจำนวนสิทธิที่ได้รับการเยี่ยมซึ่งเป็นไปตามลำดับชั้นของผู้ต้องขัง³

ส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา (Unsentence prisoners) อาจได้รับหรือเขียนจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนจดหมายและได้รับอนุญาตให้ติดต่อทางจดหมายกับใครก็ได้ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาในจดหมายต้องไม่มีแนวโน้มในการปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือไม่มีแนวโน้มที่จะทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดน้อย หรือ ไม่ควรมีแนวโน้มในการทำลายระเบียบเรือนจำ นอกจากนี้จดหมายที่ใช้ภาษาต่างประเทศต้องมีการแปลโดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เพื่อทำการตรวจสอบจดหมายนั้นได้⁴

ในทางปฏิบัติการติดต่อทางจดหมายได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่น เว้นแต่ผู้ต้องขังสามารถจ่ายค่าแปลได้ นอกจากนี้จดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำและอาจถูกตรวจสอบแก้ไข โดยเจ้าหน้าที่ตรวจสอบจดหมายในเรือนจำอาจเซ็นเซอร์เฉพาะบางส่วนของจดหมายหรืออาจริบจดหมายทั้งหมดได้⁵ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นมาตรา 50

³ Ibid. (p. 15).

⁴ Ibid. (p. 14).

⁵ Ibid. (pp. 14-15).

กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice Ordinance)

นอกจากนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นมาตรา 48 มาตรา 49 กำหนดว่าเอกสารที่เจ้าหน้าที่เรือนจำส่งถึงผู้ต้องขังจากศาลหรือข้าราชการอื่นควรถูกเปิดและส่งต่อไปยังผู้ต้องขังซึ่งเอกสารนี้ และจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขังควรมอบให้อยู่ในการเก็บรักษาของเจ้าหน้าที่เรือนจำหลังจากที่ผู้ต้องขังได้อ่านจดหมายฉบับนั้นแล้ว

ในประเทศญี่ปุ่น กรมราชทัณฑ์ไม่มีข้อจำกัดสำหรับบุคคลที่ต้องขังจะส่งหรือรับจดหมายว่าต้องเป็นญาติเท่านั้น แต่ผู้บัญชาการเรือนจำอาจห้ามการแลกเปลี่ยนจดหมายกับบุคคลที่มีธรรมชาติเป็นอาชญากรรม หรือผู้ที่อาจขัดขวางการรักษาวินัยและคำสั่งของเรือนจำ หรือขัดขวางการปฏิบัติงานราชทัณฑ์ (อาทิเช่น สมาชิกของกลุ่มต่อต้านสังคม หรือแก๊งต่าง ๆ)

นอกจากนี้ยังไม่ข้อจำกัดสำหรับความถี่ของการรับจดหมาย แต่สำหรับจำนวนความถี่ในการส่งจดหมายนั้น ผู้บัญชาการเรือนจำอาจมีข้อจำกัดได้บ้าง ในกรณีที่จำเป็นสำหรับการบริหารและการปฏิบัติงานภายในเรือนจำ โดยความถี่อาจไม่น้อยกว่า 4 ครั้งต่อเดือน

กฎหมายให้อ่านาจอเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายได้ ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถกระทำการตรวจสอบจดหมายได้โดยอ้อมอำนาจตามกฎหมาย โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์(The Prison Law 1953) ข้อ 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม ซึ่งจดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านเนื้อความในจดหมายและอาจถูกตรวจสอบแก้ไขโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ใด

เมื่อพิจารณาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา บัญญัติรับรองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้ในข้อ 1 (First Amendment) ว่าบุคคลมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารและสมาคม แต่ในการติดต่อสื่อสารโดยจดหมายนั้นในทางปฏิบัติแล้วมีการจำกัดผู้ที่สามารถเขียนจดหมายถึง จำนวนจดหมายที่เขียนข้อความในจดหมาย เป็นต้น ทำให้เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องทำการตรวจตราจดหมายที่บุคคลภายนอกส่งให้แก่ผู้ต้องขังและผู้ต้องขังส่งออกไปด้วย ทั้งนี้เพื่อทราบข้อความในจดหมายและป้องกันมิให้ผู้ต้องขังได้รับข้อความที่อาจเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยหรือการบริหารงานของเรือนจำ

ตัวอย่างเช่น ศาลสูงในคดี *Wolff v. McDonnell* (1974) ตัดสินว่า เจ้าหน้าที่เรือนจำจะเปิดจดหมายที่ส่งจากทนายความมายังผู้ต้องขังเพื่อตรวจสอบสิ่งของต้องห้ามได้แต่ต้องกระทำต่อหน้าผู้ต้องขังและห้ามมิให้อ่านข้อความในจดหมายนั้น⁶

⁶ *Criminal Justice* (pp. 594-595). Op.cit.

หากจดหมายที่ติดต่อกันระหว่างผู้ต้องขังกับทนาย หรือเจ้าหน้าที่รัฐ หรือสื่อมวลชน เจ้าหน้าที่เรือนจำสามารถเปิดจดหมายได้เฉพาะกรณีที่อยู่ต่อหน้าผู้ต้องขังและเฉพาะกรณีที่มีการจำหน่ายของจริง (Only to verify the addressee) ส่วนการติดต่อกับศาลนั้นไม่สามารถเปิดออกเพื่อตรวจสอบสำหรับสิ่งของต้องห้ามเว้นแต่การเปิดต่อหน้าผู้ต้องขัง แต่มีแนวโน้มว่าจดหมายที่ศาลส่งมายังผู้ต้องขังถูกตรวจสอบหาสิ่งของต้องห้ามได้แต่ห้ามมิให้อ่านจดหมายนั้น

ศาลสหรัฐฯ ได้ขยายขอบเขตสิทธิของผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น ศาลสูงสุดได้มีคำพิพากษา ห้ามการตรวจจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ รวมทั้งห้ามการจำกัดสิทธิการติดต่อทางจดหมายระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกเรือนจำ รวมทั้งจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้นอกจากนั้น เรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของผู้ต้องขังสังเกตการณ์การปฏิบัติในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำ แต่จดหมายจากทนายความให้เปิดตรวจได้ต่อหน้าผู้ต้องขังเท่านั้น และการตรวจสอบสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ส่งนักโทษในเรือนจำให้กระทำเท่าที่จำเป็นเพื่อค้นหาสิ่งผิดกฎหมายหรือสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

อย่างไรก็ตามการที่ทราบได้ว่าจดหมายมีข้อความหรือวัตถุต้องห้ามหรือไม่ ต้องทำการเปิดออกอ่าน ดังนั้น ในคดี *Washington v. Meachum* (1996) ศาลสนับสนุนสิทธิของเจ้าหน้าที่เรือนจำในการอ่านจดหมายที่ส่งจากภายนอกมาให้ผู้ต้องขังบนพื้นฐานที่ว่า ไม่มีวิธีอื่นในการยุติแผนการหนีหรือวัตถุต้องห้ามอื่น ๆ เช่น จดหมายที่ข่มขู่ มีข้อความที่เขียนเป็นรหัสลับ หรือร้องขอสิ่งของหรือเงินจากบุคคลอื่นมิใช่สมาชิกในครอบครัวซึ่งถูกส่งออกไป เว้นแต่มีการตรวจจดหมายนั้น ซึ่งศาลเห็นว่านโยบายนี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญน้อยที่สุด โดยทำเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของเรือนจำ คำสั่งและการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังต่อไป⁷

นอกจากนี้คณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายอาญายุติธรรมแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals)⁸ ข้อ 2.17 กำหนดมาตรฐานในการติดต่อโดยจดหมายไว้ว่า ผู้ต้องขังควรมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารหรือเขียนจดหมายถึงบุคคลหรือองค์กรและสามารถส่งหรือรับจดหมายหนังสือ นิตยสารและวัสดุอื่น ๆ ที่ถูกกฎหมาย และแนะนำว่า

⁷ *Correction a Comprehensive View* (p. 354). Op.cit.

⁸ *Ibid.* (pp. 915-916).

1) เจ้าหน้าที่เรือนจำไม่ควรจำกัดปริมาณของจดหมายที่ได้รับหรือส่งไปยังบุคคลอื่นภายใต้การควบคุม

2) เจ้าหน้าที่เรือนจำควรมีสิทธิตรวจจดหมายที่ส่งถึงผู้ต้องขังหรือส่งออกไปนอกเรือนจำแต่ไม่ควรอ่านหรือแก้ไข และหากมีเงิน เช็คหรือตัวเงิน ที่ส่งมาพร้อมจดหมายควรมำออกและให้ผู้ต้องขังทำการนับจำนวน และหากว่ามีสิ่งของต้องห้ามในจดหมายต้องนำออกไปด้วย ซึ่งสิ่งของที่ผิดกฎหมายหรือเป็นสิ่งที่ข่มขู่ความปลอดภัยของเรือนจำให้ถือว่าเป็นสิ่งของต้องห้ามด้วย

3) ผู้ต้องขังควรได้รับการช่วยเหลือเรื่องค่าไปรษณีย์ที่เหมาะสมเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับชุมชนไว้

และสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังไว้ใน Standards ข้อ 23-6.1

ดังนั้น เราควรนำความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายมาปรับใช้กับกฎหมายประเทศไทยในเรื่องการติดต่อสื่อสารผ่านทางจดหมายของผู้ต้องขัง กล่าวคือ

1. ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย

ในเยอรมันแต่เดิมไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยเหตุทำแท้งได้โดยชอบด้วยกฎหมายทำนองเดียวกับบทบัญญัติไว้เช่นเดียวกับมาตรา 305 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยเรา ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้เช่นเดียวกับที่มาตรา 305 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยเราบัญญัติ และศาลสูงสุดแห่งอาณาจักรไรช์ (Reichsgericht) ได้พิพากษาว่าหลักว่า เมื่อกรณีทำแท้งเป็นกรณีที่คุณธรรมทางกฎหมายสองอันเกิดขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลจำเป็นต้องทำลายคุณธรรมทางกฎหมายที่สูงค่ากว่า คือ “ชีวิตลูกในครรภ์” เพื่อรักษาคุณธรรมทางกฎหมายที่สูงค่ากว่า คือ “ชีวิตมารดา” ผู้กระทำไม่มีความผิด

แม้ “ความจำเป็นที่เหนือกฎหมาย” จะได้เกิดขึ้นจากคดีทำแท้งแต่ก็ได้มีการนำหลักที่ว่า “การจำเป็นต้องทำลายคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่าเพื่อรักษาคุณธรรมทางกฎหมายที่สูงค่ากว่าและเป็นการกระทำที่ไม่มีทางเลือกอื่น” ไปใช้อย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา

2. ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายในระบบกฎหมายไทย

ในประมวลกฎหมายอาญาของไทยเราไม่มีบทบัญญัติว่าด้วย “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” (rechtfertigender Notstand) เป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตามก็สามารถกำหนดเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้เพราะความจำเป็นต้องกระทำให้เป็นเหตุหนึ่งโดยการใช้อย่างที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งได้ และบทบัญญัติของกฎหมายที่จะนำมาใช้เป็นบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในกรณีนี้ก็คือบทบัญญัติในมาตรา 305 (1) ซึ่งมีข้อความที่อาจเขียนเสียใหม่ดังนี้

“การทำแท้งให้หญิงที่กระทำโดยนายแพทย์โดยหญิงยินยอม และเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพของหญิง เป็นการกระทำที่ไม่เป็นความผิด”

สาระสำคัญของการทำแท้งตามมาตรา 305 (1) ก็คือ เป็นความจำเป็นที่นายแพทย์ต้องทำแท้งให้หญิงเนื่องจากสุขภาพของหญิง กล่าวคือในกรณีนี้นายแพทย์จำเป็นต้องเลือกเอาระหว่างการรักษาไว้ซึ่งชีวิตหญิงและการรักษาไว้ซึ่งชีวิตในครรภ์มารดา และนายแพทย์จำเป็นต้องเลือกทำลายชีวิตในครรภ์มารดาเพื่อรักษาชีวิตหญิงเพราะมิฉะนั้นแล้วหญิงก็จะต้องถึงแก่ความตายอย่างแน่นอน

3. สาระสำคัญของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย

ความจำเป็นในการทำแท้งที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้นั้นมีข้อสาระสำคัญอันเป็นหัวใจของเรื่องอยู่สามประการคือ

1) เป็นกรณีที่ประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายสองอย่างเกิดขัดแย้งกันทำให้ผู้กระทำจำเป็นต้องเลือกรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือเป็นกรณีของการกระทำที่เกิดจากการชั่งประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกันนั้น และ

2) เป็นกรณีที่เป็นทางเลือกทำลายประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่น้อยกว่าเพื่อรักษาประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า และ

3) ในกรณีนั้นเป็นทางเลือกทางเดียนั้นเท่านั้น

4. องค์ประกอบของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย

ดังกล่าวมาแล้วว่าความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายสามารถแยกองค์ประกอบได้ทำนองเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายดังนี้คือ

(1) สถานการณ์ที่เป็นความจำเป็น

สถานการณ์ที่จะถือได้ว่าเป็นสถานการณ์ที่ความจำเป็นได้เกิดขึ้น คือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่มีความเสียหายที่ร้ายแรงที่กระทบโดยตรงต่อคุณธรรมทางกฎหมาย

การพิจารณา “ความเสียหาย” ต้องพิจารณาตามมาตรฐานในทางภาวะวิสัยในสถานการณ์ที่ผู้กระทำกำลังเผชิญอยู่เท่านั้น

“ความเสียหายร้ายแรง” ที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยเจตนาหรือปราศจากเจตนาก็ได้ หรือเกิดจากสัตว์ก็ได้ หรือเกิดจากภัยธรรมชาติ หรือภัยอื่นใดก็ได้ทั้งสิ้น แต่ภัยจากสัตว์ต้องมีใช้กรณีของการป้องกันสิทธิที่เป็นการกระทำต่อทรัพย์สินตามมาตรา 450 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตัวอย่าง

1) บุหรี่เป็นอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพก็จริง แต่คนที่ต่อต้านการสูบบุหรี่จะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายบังคับให้ผู้อื่นหยุดสูบบุหรี่ได้

(2) การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำ

การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำต้องเป็นการกระทำที่จำกัดครั้งคราว ทั้งนี้เพราะในกรณีของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายกรณีอาจกระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายของบุคคลที่สามได้ ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจึงต้องเป็นการกระทำที่ไม่มีทางเลือกอื่น กรณีใดก็ตามที่ผู้กระทำสามารถเลือกกระทำอย่างอื่นได้ กรณีนั้นไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำในความหมายของกฎหมาย เป็นต้นว่าในกรณีกระทำได้ตามมาตรา 305 (1) หมายถึงว่าถ้านายแพทย์ไม่ทำแท้งให้หญิงแล้ว หญิงนั้นจะต้องถึงแก่ความตายอย่างแน่นอน กรณีการกระทำเช่นที่กล่าวมานี้เท่านั้นจึงเป็นการ “จำเป็นต้องกระทำ” ตามความหมายของศัพท์กล่าวคือ การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจึงต้องเป็นการกระทำที่เป็นการเพิ่ม โอกาสของการรอดพ้นจากความเสียหายได้อย่างแท้จริง

ดังกล่าวนมาแล้วข้างต้นว่าความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกัน ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำที่เป็นการรักษาประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่าและด้วยเหตุนี้จึงต้องกระทำต่อประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่านั้น

การชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายนี้ในบางกรณีอาจต้องพิจารณาสถานการณ์ทั้งหมดของเรื่อง

ชีวิตมนุษย์เป็นคุณธรรมทางกฎหมายสูงสุด การทำลายชีวิตมนุษย์เพื่อรักษาชีวิตมนุษย์จึงอ้างเรื่องความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบในทางอาญาไม่ได้

การที่อันตรายหรือความเสียหายจากการกระทำเกิดขึ้นกับบุคคลที่สามซึ่งมิใช่การป้องกันนั้น กรณีต้องพิจารณาเรื่อง “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย”

ตัวอย่าง

การที่ผู้กระทำได้กระทำไปอันเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย แล้วผลของการกระทำไม่เกิดกับผู้ประทุษร้าย แต่เกิดขึ้นกับบุคคลที่สามนั้น ผู้กระทำสามารถอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายได้

ฉะนั้นที่ศาลฎีกาวางหลักการกระทำโดยป้องกันโดยพลาด จึงไม่ถูกหลักในทางทฤษฎีกฎหมาย เพราะบุคคลที่สามที่ได้รับอันตรายไม่ใช่ผู้ประทุษร้ายผู้กระทำการป้องกัน

ในบางกรณีโดยกฎหมาย สัญญาหรือการยอมรับกันทั่วไปกำหนดให้บุคคลต้องทนทานต่อภัยหรือความเสียหาย ในกรณีเช่นนี้ผู้กระทำจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบในทางอาญาไม่ได้ บุคคลดังกล่าว เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร คนเรือ นักบิน นายแพทย์ ผู้พยาบาล เป็นต้น

(3) การกระทำที่มีเจตนาช่วยเหลือ

องค์ประกอบในส่วนนี้เป็นองค์ประกอบในทางอัตตะวิสัย การกระทำเพราะเหตุความจำเป็นโดยชอบด้วยกฎหมายต้องเป็นการกระทำที่ผู้กระทำได้กระทำไปโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น กล่าวคือผู้กระทำต้องรู้สถานการณ์แห่งความจำเป็นนั้นและได้กระทำการช่วยเหลือนั้นไป

ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยในคดีหนึ่งว่า

“ผู้ตาย” ผู้เสียหายและจำเลยร่วมคดีมึสุราด้วยกันจนเมา แล้วผู้ตายกับจำเลยทะเลาะกัน ผู้เสียหายจึงชวนจำเลยกลับบ้าน ผู้ตายตามมาต่อและเตะจำเลยจนล้ม ลุกขึ้นก็ยิ่งถูกเตะอีก เมื่อผู้ตายเตะจำเลยก็ใช้มีดปลายแหลมที่ติดตัวไปแทงสวนไปสองสามครั้ง ถูกผู้ตายระหว่างนั้นผู้เสียหายเข้าขวางเพื่อห้ามจึงถูกมีดได้รับบาดเจ็บ ส่วนผู้ตายถึงแก่ความตาย การกระทำของจำเลยต่อผู้ตายเป็นการกระทำโดยป้องกันพอสมควรแก่เหตุ แม้จะพลาดไปถูกผู้เสียหายเข้าด้วย ซึ่งมาตรา 60 แห่งประมวลกฎหมายอาญา จะถือว่าจำเลยมีเจตนาแทง

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายไทย ไม่ว่าจะ เป็นบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกความในพระราชบัญญัตินี้ ไม่มีการกำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่เรือนจำในการตรวจสอบจดหมายไม่ว่าจะเป็นจัดส่งไปนอกเรือนจำหรือจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขัง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องนำ “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” มาปรับใช้ในเรื่องสิทธิในการติดต่อสื่อสารผ่านทางจดหมายของผู้ต้องขัง ซึ่งในการตรวจสอบจดหมายของเจ้าหน้าที่เรือนจำไม่มีการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขัง มีเพียงแต่แนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์เท่านั้น เพื่อไม่ให้มีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง ควรนำกฎหมายต่างประเทศมาใช้เพราะกฎหมายของเราไม่ชัดเจน เช่น ในกรณีการตรวจสอบจดหมายไม่ว่าจะเป็นกรณีการจัดส่งไปนอกเรือนจำหรือจัดส่งให้แก่ผู้ต้องขังนั้น ผู้เขียนเห็นควรว่า ควรนำกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ โดยประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างมาก ศาลสูงของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ขยายขอบเขตของสิทธิของผู้ต้องขังให้ได้รับการเยี่ยมและการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น โดยศาลสูงได้มีคำพิพากษาห้ามการตรวจเนื้อหาของจดหมายที่ส่งออกจากเรือนจำ การตรวจจดหมายที่ส่งเข้ามาในเรือนจำให้กระทำได้ แต่ห้ามอ่านข้อความในจดหมาย รวมทั้งอนุญาตให้ทำการตรวจด้วย

อุปกรณ์และการสัมผัสด้วยมือ นอกจากนี้ เรือนจำควรจัดให้มีตัวแทนของนักโทษที่ทำหน้าที่สังเกตการณ์ปฏิบัติในห้องไปรษณีย์ของเรือนจำและการตรวจสอบสิ่งพิมพ์ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งฝ่าฝืนข้อบังคับและระเบียบของเรือนจำ

4.2 การติดต่อสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์

ในปัจจุบันเรือนจำของประเทศต่าง ๆ เริ่มพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังให้มีความสะดวกมากขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้ต้องขังให้ได้รับการติดต่อที่รวดเร็วและบ่อยครั้งขึ้นจากการใช้สิทธิในการเยี่ยมตามปกติ

การสื่อสารเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมหรือบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเรือนจำหรือทัณฑสถานก็ตระหนักดีถึงธรรมชาติการสื่อสารของมนุษย์ ดังนั้นเรือนจำไทยขยายสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ไว้ให้บริการแก่ผู้ต้องขังด้วย เพื่อให้เกิดความสะดวกและเป็นสวัสดิการแก่ผู้ต้องขัง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขฟื้นฟูนิสัยของนักโทษและเพื่อลดความรู้สึกกดดันในการถูกคุมขังเป็นระยะเวลานาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีการบัญญัติรับรองเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของบุคคลไว้ในมาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน โดยทางที่ชอบกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสื่อสารที่บุคคลที่ติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” เจตนารมณ์ของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวคือ เพื่อประกันเสรีภาพในการสื่อสารของบุคคล การตรวจ การกัก หรือกระทำด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อเปิดเผยหรือเพื่อให้ล่วงรู้ข้อความในการสื่อสารที่บุคคลติดต่อถึงกัน รวมถึงการดักฟังการบันทึกเสียงสนทนาจะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐหรือรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเท่านั้น ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวไว้ให้คุ้มครองบุคคลรวมทั้งผู้ต้องขังด้วย และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้มีบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไว้ในมาตรา 33 “ให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทนายความ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับอธิบดีวางไว้” ซึ่งรับรองให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนจากบุคคลภายนอก พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 7 บุคคลภายนอกซึ่งได้รับการอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำก็ติดเยี่ยมผู้ต้องขังก็ได้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นก็ได้ ก็ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับอธิบดีได้ตั้งและประกาศไว้โดยเปิดเผย รวมทั้ง

กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 (ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตามบทบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎหมายเพื่อปฏิบัติให้ไปตามความแห่งพระราชบัญญัตินี้

เรือนจำหรือทัณฑสถานจำเป็นต้องมีการกำหนดข้อจำกัดของผู้ต้องขังที่มีสิทธิขอใช้บริการและข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น ประเภทผู้ต้องขังที่จะขอใช้สิทธิ เลขหมายปลายทางที่จะติดต่อ จำนวนเวลาในการติดต่อ เพื่อให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ติดต่อกับบุคคลภายนอกเท่าที่จำเป็นจริง ๆ และเพื่อให้สามารถควบคุมการติดต่อสื่อสารได้โดยง่ายเท่านั้น

การใช้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขัง ถือเป็นภาระทางออกให้แก่ผู้ต้องขัง เนื่องจากปัญหาการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ต้องขังในทุกเรือนจำทั่วประเทศ การใช้โทรศัพท์ในการติดต่อบุคคลภายนอก ครอบครัว ญาติ พี่น้อง สามารถกระทำได้น้อยครั้งมากกว่าการมาเยี่ยมผู้ต้องขังที่เรือนจำ และถือว่าเป็นวิธีการติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ประหยัดเวลาในการเดินทางของญาติที่ต้องเดินทางมาจากต่างจังหวัด อีกทั้งเป็นการลดภาระให้แก่เรือนจำด้วย สามารถลดปริมาณการเยี่ยมผู้ต้องขัง อีกทั้งยังลดภาระการตรวจค้นสิ่งของที่ญาตินำมาฝากแก่ผู้ต้องขัง ซึ่งมีจำนวนมากอาจทำให้การตรวจค้นไม่ทั่วถึงเป็นเหตุให้อาจมีสิ่งของผิดกฎหมายเข้ามาในเรือนจำได้

การสื่อสารผ่านทางโทรศัพท์เป็นรูปแบบใหม่ของการสื่อสารที่เรือนจำอนุญาตให้นักโทษใช้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของเรือนจำทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทางเรือนจำได้อำนาจชอบธรรมในการใช้อำนาจจากการจัดระเบียบวินัยเรื่องความปลอดภัย เช่น ป้องกันการพูดนินทาทำการหลบหนีหรือการติดต่อค้าขายยาเสพติดกับคนภายนอกที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อเรือนจำในการควบคุม

การใช้บริการโทรศัพท์ที่มีข้อจำกัดบางประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเวลาในการใช้โทรศัพท์ เมื่อครบเวลาที่จะถูกตัดสายทิ้งโดยอัตโนมัติ ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้ต้องขัง และการโทรออกไปนั้นก็จะเป็นการโทรแบบเก็บเงินปลายทางจากเรือนจำ คือผู้รับสายเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

เรื่องระยะเวลาในการคุยโทรศัพท์ของผู้ต้องขังหลายคนบอกว่าไม่เพียงพอในการเยี่ยมญาติ เมื่อมีโอกาสได้พูดคุยโทรศัพท์กับญาติของตน จึงที่เรื่องราวมากมายที่จะเล่า ดังนั้นเวลาแค่ 5 นาที ไม่เพียงพอสำหรับการการคุยโทรศัพท์

ในการบันทึกเทปการสนทนาน่าจะต่างกับการติดต่อทางจดหมายที่กำหนดให้เป็นสิทธิแก่ผู้ต้องขังทุกคนเพียงแต่ผู้ต้องขังแต่ละคนอาจใช้สิทธิในการติดต่อทางจดหมายได้มากน้อยต่างกันไปตามลำดับชั้นของตน แต่การใช้โทรศัพท์เป็นสวัสดิการที่รัฐจัดให้แก่ผู้ต้องขังบางประเภทภายใต้เงื่อนไขการควบคุมและตรวจสอบการสนทนาที่ตกลงกันไว้ในเบื้องต้นแล้ว เจ้าพนักงานเรือนจำจึงมีอำนาจทำได้แม้ไม่มีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน

แสดงให้เห็นว่ามาตรการในการตรวจสอบการสนทนายังมีความจำเป็นและสำคัญที่เจ้าพนักงานเรือนจำควรมีอำนาจกระทำได้ แต่อาจกำหนดให้ตรวจสอบการสนทนาเฉพาะกับผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดอีกหรือผู้ร้ายสำคัญ หรือผู้ต้องขังบางประเภทที่มีแนวโน้มจะใช้โทรศัพท์ในการก่อเหตุร้าย และสุ่มตรวจการสนทนาของผู้ต้องขังอื่น ๆ เพื่อเป็นการป้องปรามและทำให้ผู้ต้องขังเกิดการระวังหรือไม่กล้าที่จะกระทำผิดเพราะเกรงว่าจะถูกตรวจสอบการสนทนา

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายไทยนั้น ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมการติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขังและการเข้าดูกิจการหรือติดต่อการงานกับเรือนจำ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดจำนวนเวลาในการใช้บริการโทรศัพท์สาธารณะไว้โดยไม่ได้คำนึงถึงลำดับชั้นของนักโทษไม่ว่าจะเป็นนักโทษชั้นใด ก็ได้รับสิทธิในการใช้โทรศัพท์ต่อครั้งเป็นเวลา 5 นาทีถือว่าเป็นเวลาที่สั้นและจำกัดมากเกินไป โดยการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังเป็นสิ่งจำเป็นควรได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้อย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ การติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังมีอีกรูปแบบหนึ่งคือ การติดต่อสื่อสารกับครอบครัวญาติ พี่น้อง ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E: mail) ซึ่งในทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ได้นำจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E: mail) มาใช้เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังครอบครัว โดยเฉพาะญาติ ครอบครัว ญาติ พี่น้องที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศ ไม่สามารถมาเยี่ยมได้ สามารถติดต่อสื่อสารทางนี้ได้

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกถูกกำหนดไว้ในระเบียบเรือนจำ (The Prison Rules 1999) ข้อ 4 ว่า 1) ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัวของเขาโดยพิจารณาให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุด สำหรับบุคคลทั้งสองกลุ่ม 2) ผู้ต้องขังควรได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้นเพื่อให้มีความสัมพันธ์หรือคงความสัมพันธ์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่อยู่นอกเรือนจำ ภายใต้ข้อวินิจฉัยของผู้บัญชาการเรือนจำที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะทำ เพื่อให้ครอบครัวและผู้ต้องขังสามารถฟื้นฟูฐานะทางสังคมได้ จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายอังกฤษเล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นอย่างมาก แม้ผู้ต้องขังจะถูกจำกัดสิทธิในหลาย ๆ ด้าน ก็ตาม การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ของผู้ต้องขังในเรือนจำอังกฤษนั้นอยู่ในรูปแบบ “โทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตร (Card phones) ซึ่งได้ขยายไปในทุก ๆ เรือนจำ ยกเว้นเฉพาะแดนที่รักษาความปลอดภัยพิเศษ (special security unites) และการใช้โทรศัพท์ทุกครั้งสามารถถูกตรวจสอบและอาจถูกระงับการใช้โดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ หากพบว่ามี การฝ่าฝืนเงื่อนไขการใช้โทรศัพท์ที่แสดงใน Prison Service Order and instructions (PSO) 4400 เช่นห้ามมิให้ผู้ต้องขังโทรไปยังสื่อมวลชนหากมีเจตนาจะให้ใช้ข้อมูลสำหรับตีพิมพ์หรือเผยแพร่ข่าวนั้น

โดยปกติการตรวจสอบการใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังนั้นจะใช้วิธีการสุ่มตรวจโดยกฎหมายอังกฤษกำหนดให้ต้องมีการแสดงการเตือนอย่างชัดเจนว่าการใช้โทรศัพท์อาจถูกตรวจสอบหรือบันทึกการสนทนาระหว่างผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกไว้ เพื่อเป็นการแจ้งสิทธิให้กับผู้ต้องขังได้ทราบถึงการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ แต่ก็มีข้อยกเว้นบางประการที่กฎหมายให้การใช้โทรศัพท์ของผู้ต้องขังไม่ถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ คือการที่ผู้ต้องขังใช้สิทธิโทรศัพท์เพื่อติดต่อสื่อสารกับที่ปรึกษาด้านกฎหมาย (Legal adviser) แต่กฎหมายอังกฤษให้สิทธิแก่ผู้ต้องขัง โดยจัดให้ผู้ต้องขังโทรศัพท์ในสถานะที่เป็นการส่วนตัวเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการตรวจสอบที่เกินความจำเป็น เนื่องจากการติดต่อสื่อสารกับที่ปรึกษากฎหมายดังกล่าวนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังเอง

จากการศึกษาพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา สมาคมราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) กำหนดมาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไว้ใน Standardn ข้อ 2.3-2.6 (1) ว่าข้อจำกัดในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังควรถูกจำกัดเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งของเรือนจำและความปลอดภัยหรือเพื่อปกป้องสาธารณะ สำหรับการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังนั้นให้สามารถติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนนั้น เรือนจำในสหรัฐอเมริกา เรือนจำในสหรัฐอเมริกาทุกแห่งอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้ และยังพบอีกว่าเรือนจำในสหรัฐอเมริกามากกว่าครึ่งให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้ได้ทุกวัน อย่างไรก็ตามเรือนจำส่วนใหญ่จำกัดระยะเวลาในการโทรตั้งแต่ห้าถึงยี่สิบนาที และในเรือนจำที่มีการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังจะมีการจำกัดด้วยนโยบายของเรือนจำ การควบคุมผู้ต้องขัง หรือระดับความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำหรือระดับเอกสิทธิ์

สำหรับค่าใช้จ่ายในการใช้บริการนั้นผู้ต้องขังจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าโทรศัพท์ ไม่ว่าจะเป็นการโทรภายในท้องถิ่น (Local calls) การโทรไปยังพื้นที่เขตอื่น ๆ รวมถึงการโทรทางไกล (Long-distance call) ซึ่งจะทำในรูปแบบที่ให้ผู้รับสายปลายทางเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามประเด็นค่าใช้จ่ายในการใช้สิทธิติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์นั้นก็ยังมีข้อจำกัดกล่าวคือภาระในการจ่ายค่าโทรศัพท์ซึ่งผู้ต้องขังที่ยากจน อาจไม่ได้รับสิทธิดังกล่าวอย่างเต็มที่ สมาคมราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (American Correctional Association) เล็งเห็นปัญหาดังกล่าวจึงกำหนดมาตรฐานสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังไว้ใน Standard ข้อ 2.3-6.1 (f) ว่า ผู้ต้องขังที่ยากจนควรได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อติดต่อสื่อสารด้วยการเขียนจดหมายนั้นไว้ผลซึ่งถือว่ากฎหมายของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการให้บริการโทรศัพท์แก่ผู้ต้องขังนั้นให้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ไว้เป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ สหรัฐอเมริกากำหนดมาตรฐานให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้ได้ทุกวัน และเรือนจำสหรัฐอเมริกาอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้โทรศัพท์ได้อย่างไม่จำกัดหรือใช้โทรศัพท์ได้ทุกวัน และเรือนจำจะจำกัดการโทรตั้งแต่ห้าถึงยี่สิบนาที โดยคำนึงลำดับชั้นของนักโทษ แต่การใช้โทรศัพท์มักจำกัดด้วยนโยบายของเรือนจำการควบคุมผู้ต้องขังหรือระดับความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ

ดังนั้น ระบบการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ของระบบราชทัณฑ์ของประเทศไทยได้ทำให้ผู้ต้องขังได้รับความสะดวกมากขึ้นในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกและเป็นสวัสดิการที่รัฐให้แก่ผู้ต้องขัง แต่ยังมีข้อจำกัดอยู่มากในการที่จะใช้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากมาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังประเทศสหรัฐอเมริกาใน ส่วนที่เกี่ยวกับจำนวนเวลาในการติดต่อสื่อสารนั้น กฎหมายสหรัฐอเมริกาให้เวลาในการใช้บริการโทรศัพท์โดยขึ้นอยู่กับประเภทของผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นนักโทษเด็ดขาด ชั้นกลาง ชั้นดี ชั้นดีมาก หรือชั้นดีเยี่ยม ก็จะกำหนดระยะเวลาเท่ากันทั้งหมดคือห้านาที แต่จะแตกต่างกันในจำนวนครั้งในการใช้บริการโทรศัพท์ต่อสัปดาห์ แล้วจึงควรกำหนดระยะเวลาในการใช้โทรศัพท์แตกต่างกันโดย ใช้การแบ่งประเภทผู้ต้องขังเป็นเกณฑ์ในการกำหนดระยะเวลา เช่น นักโทษชั้นดีเยี่ยมอาจ กำหนดให้ระยะเวลาสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนด เช่น นักโทษเด็ดขาดชั้นเยี่ยม ให้บริการโทรศัพท์ ได้ 2 ครั้งต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลา 15-20 นาทีต่อครั้ง แล้วก็ลดหลั่นไปตามประเภทของนักโทษ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบของเรือนจำ

4.3 สิทธิของผู้ต้องขังอื่น ๆ

4.3.1 สิทธิได้รับรู้ข่าวสารต่าง ๆ

การรับทราบข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นสิทธิในการติดต่อสื่อสารอย่างหนึ่งของผู้ต้องขังที่ควรได้รับการรับรองสิทธินี้จากรัฐ แต่อาจมีการกำหนดข้อจำกัดบางประการในการรับทราบข่าวสารต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจมีต่อตัวผู้ต้องขังและความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในกฎหมายไทย ไม่พบว่ามีการบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวของผู้ต้องขังไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หรือกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์แต่อย่างใด มีเพียงการออกหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดแนวทางปฏิบัติในการรับทราบข่าวสารต่าง ๆ เท่านั้น

กรมราชทัณฑ์มีนโยบายให้ผู้ต้องขังมีโอกาสดูโทรทัศน์ วีดีโอ และฟังวิทยุบนเรือนนอนในเวลากลางคืนและเวลากลางวันในวันหยุดราชการ เพื่อเป็นสวัสดิการให้ผู้ต้องขังได้รับ

ความรู้ ความบันเทิง และเป็นการผ่อนคลายความเครียดแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ควบคู่ไปกับการรักษาความมั่นคงและปลอดภัยของเรือนจำและทัณฑสถาน

ดังนั้นจึงกำหนดแนวทางปฏิบัติของเรือนจำหรือทัณฑสถานต่าง ๆ ในการให้สิทธิผู้ต้องขังที่จะรับทราบข่าวสารจากภายนอกได้ด้วยการดูโทรทัศน์และอ่านหนังสือพิมพ์ไว้ดังนี้คือ⁹

1. ให้ผู้ต้องขังชมข่าวได้แต่ไม่ให้ชมข่าวสด โดยจะอนุญาตให้ชมเฉพาะข่าวที่อัดเทปไว้ หลีกเลียงมิให้ชมข่าวอาชญากรรมที่ร้ายแรง ข่าวก่อการจลาจล หรือการแหกหักหลบหนีโดยให้เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะในช่วงที่ให้สิทธิผู้ต้องขังได้ชมโทรทัศน์อย่างเสรี หากมีการรายงานข่าวคว่นให้เจ้าหน้าที่สามารถระงับการชมหรือเปลี่ยนช่องสถานีได้ทันที

นอกจากนี้ ห้ามมิให้ผู้ต้องขังมีโทรทัศน์และอุปกรณ์ หรือวัสดุต่อเนื่องดังกล่าวไว้เป็นสมบัติส่วนตัว ทั้งเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องขังได้รับทราบข่าวรุนแรงต่าง ๆ เพราะจะเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ต้องขังเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวเลียนแบบการกระทำนั้นได้ แต่รายการอื่นที่มีรายการข่าวมีการกำหนดสาระของรายการที่ให้ผู้ต้องขังชมรายการ โทรทัศน์ วิทยุ ทีวี และวีซีดี โดยต้องคำนึงถึงคุณค่าในด้านความบันเทิง ด้านการศึกษาและพัฒนาจิตใจที่ผู้ต้องขังจะได้รับ

2. จัดให้มีการติดตั้งเครื่องรับโทรทัศน์สำหรับผู้ต้องขังบนเรือนนอน โรงเลี้ยงหรือที่อื่นตามความเหมาะสม โดยอยู่ในดุลพินิจของเรือนจำและทัณฑสถาน และมีการป้องกันมิให้ผู้ต้องขังปรับเปลี่ยนช่องสถานีได้ รวมทั้งให้มีศูนย์ควบคุมรายการโดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้ควบคุมด้วย

3. สำหรับกำหนดเวลาในการชมโทรทัศน์ในวันธรรมดาให้เปิดตั้งแต่เวลาที่ผู้ต้องขังขึ้นเรือนนอนถึงเวลา 21.00 น. โดยตั้งแต่เวลาขึ้นเรือนนอนถึง 19.00 น. ให้ผู้ต้องขังชมโทรทัศน์หรือวิทยุ จากนั้น เวลา 19.00 – 20.00 น. ชมข่าวที่อัดไว้ และเวลา 20.00 – 21.00 น. ให้ชมโทรทัศน์หรือวิทยุ ส่วนวันหยุดราชการ ในช่วงเวลากลางวันให้ชมโทรทัศน์ได้ไม่เกิน 15.00 น. โดยเสรีแต่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ควบคุมรายการ ส่วนกลางคืนให้ถือปฏิบัติเช่นเดียวกับวันธรรมดา

4. ในส่วนของหนังสือพิมพ์มีการอนุญาตให้ผู้ต้องขังอ่านหนังสือพิมพ์รายวันได้ โดยให้เรือนจำและทัณฑสถานเป็นผู้จัดซื้อ โดยใช้เงินสวัสดิการของผู้ต้องขัง แต่ต้องมีการตรวจสอบเนื้อหาข่าวก่อนที่จะให้ผู้ต้องขังอ่าน โดยไม่ให้อ่านข่าวอาชญากรรมหรือข่าวที่มีลักษณะรุนแรงซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังกระทำการเลียนแบบได้ โดยหนังสือพิมพ์ที่จัดซื้อไว้จะทำการจัดเก็บไว้ที่ห้องสมุดหรือสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังอยู่ในดุลพินิจของผู้บัญชาการเรือนจำ

⁹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ. 0705/ว.8 เรื่อง การจัดสวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2546.

หรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน สามารถจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการป้องกันเหตุเหล่านี้เพิ่มได้ตามความเหมาะสม

5. อนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถมีและฟังชาน้อะเบ้าได้เฉพาะเครื่องเล่นที่ไม่มีวิทยุเพื่อมิให้มีการลักลอบฟังข่าวสารต่าง ๆ ที่รายงานทางวิทยุ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมได้

4.3.2 การจัดบริการเกี่ยวกับการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ

กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจเป็นส่วนสำคัญของโปรแกรมในเรือนจำและมีประโยชน์ที่สำคัญอย่างมากที่จะทำให้การจัดการเรือนจำประสบผลสำเร็จ โดยการพักผ่อนหย่อนใจหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาว่างเป็นการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และถูกนำมาใช้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะเป็นตัวช่วยผ่อนคลายความเครียด เนื่องจากบรรยากาศในเรือนจำทำให้มีชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อ กิจกรรมนันทนาการจึงมีความสำคัญในการช่วยบรรเทาชีวิตในเรือนจำที่น่าเบื่อซ้ำซาก ดังนั้นวัตถุประสงค์ของโปรแกรมการพักผ่อนหย่อนใจที่สมบูรณ์คือ¹⁰

- 1) กระตุ้นให้ผู้ต้องขังใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานบางอย่างเพื่อช่วยลดภาวะซึมเศร้า
- 2) ทำให้ร่างกาย อารมณ์ สังคมของผู้ต้องขังอยู่ในสภาพดี
- 3) การส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีความสุขอนามัยที่ดี รวมทั้งการเข้าร่วมโปรแกรมการออกกำลังกายและการให้ความรู้ด้านสุขภาพ
- 4) ช่วยลดความต้องการของผู้ต้องขังในการรับการรักษาพยาบาล

ในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์มีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งได้มีโอกาสออกกำลังกาย เล่นกีฬา และกิจกรรมด้านนันทนาการ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้พักผ่อนหย่อนใจ ผ่อนคลายความเครียด และเป็นการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ของผู้ต้องขังได้อีกทางหนึ่ง กับทำให้ผู้ต้องขังมีความสุขจิตที่ดี มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ส่งผลให้ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ลง และเป็นผลดีต่อการบริหารงานเรือนจำ เพราะผู้ต้องขังเกิดทัศนคติที่ดีต่อเรือนจำหรือทัณฑสถานจึงทำให้ปกครองได้ง่ายขึ้น และทำให้ผู้ต้องขังกลับไปอยู่ร่วมกับสังคมได้เป็นปกติ

กรมราชทัณฑ์ออกหนังสือกรมราชทัณฑ์ขึ้นเพื่อวางนโยบายให้เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาอย่างต่อเนื่องด้วยการกำหนดให้เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งจัดสร้างสนามกีฬาหรือจัดหาสถานที่สำหรับให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬาโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของสถานที่ ประเภทกีฬา ซึ่งควรกำหนดบริเวณและ

¹⁰ Ibid.

สถานที่โดยเฉพาะ เพื่อความสะดวกในการจัดกิจกรรมและเพื่อความปลอดภัยในการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง¹¹

นอกจากนี้มีการกำหนดให้เรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ จัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกายให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 30 นาทีโดยกำหนดวันเวลาที่จัดให้มีกิจกรรมไว้ให้ชัดเจนและทุกวันที่ 9 ธันวาคมของทุกปีให้มีการจัดกิจกรรมเดินแอโรบิกโดยพร้อมเพียงกัน¹² กับทั้งให้มีการดำเนินการจัดให้มีการแข่งขันกีฬาสำหรับผู้ต้องขังขึ้นอย่างน้อยปีละ 2 ครั้งในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น เทศกาลวันปีใหม่ เทศกาลวันสงกรานต์¹³

กรมราชทัณฑ์กำหนดให้จัดเจ้าหน้าที่เรือนจำที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ดำเนินการออกกำลังกายและเล่นกีฬาแก่ผู้ต้องขังหรือประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น การกีฬาแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด ศูนย์กีฬา สถาบันการศึกษาทางพลศึกษา ฯลฯ โดยขอความร่วมมือในการจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินการรวมถึงวัสดุอุปกรณ์กีฬาเพิ่มเติมจากที่กรมราชทัณฑ์จัดสรรให้

นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ยังส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาบางประเภทที่ไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์กีฬามาก แต่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมและได้รับความสนุกสนาน เช่น หมากรุก วิ่งกระสอบ มวยทะเล ฯลฯ¹⁴ และให้เรือนจำหรือทัณฑสถานกำชับเจ้าหน้าที่ให้ระมัดระวังดูแลความปลอดภัยของผู้ต้องขังระหว่างฝึกซ้อมโดยคำนึงถึงสภาพร่างกายของผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับประเภทกีฬาและอุปกรณ์การฝึกซ้อมด้วย

ส่วนกีฬาที่อาจทำให้ผู้ต้องขังเป็นอันตรายต่อร่างกายและชีวิต เช่น กีฬามวย ซึ่งเกิดอันตรายได้ง่าย ควรจัดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานในจังหวัดให้จัดหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถร่วมดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ และเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นให้ผู้ต้องขังทำหนังสือยินยอมการฝึกหัดกีฬามวย

¹¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.8 เรื่อง การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการแก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 20 มกราคม 2537.

¹² หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ. 0708/ว.27 เรื่อง การส่งเสริมการออกกำลังกายผู้ต้องขังเพื่อสุขภาพ ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2546.

¹³ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.77 เรื่อง ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2540.

¹⁴ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.8 เรื่อง การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการแก่ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 20 มกราคม 2537.

และการชกมวยไว้กับเรือนจำและทัณฑสถาน ถ้าเป็นผู้ต้องขังวัยรุ่นหนุ่มที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง หรือบิดามารดาของผู้ต้องขังด้วย¹⁵

ในส่วนการจัดกิจกรรมนันทนาการด้านบันเทิง ให้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่าง ๆ จัดขึ้นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ หรือตามโอกาสอันเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายความตึงเครียด เช่น การแสดงดนตรีไทย ดนตรีสากล หรือประกอบกิจกรรมดนตรี โดยเรือนจำจัดหาอุปกรณ์ดนตรีเพิ่มเติม เพื่อสนับสนุนให้มีการแสดงดนตรีนั้น ๆ ด้วย

นอกจากนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ต้องขังที่มีความรู้ความเหมาะสมและความสนใจทางด้านดนตรีมีโอกาสร่วมกิจกรรมโดยการหาวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีมาดำเนินการฝึกสอนเพื่อพัฒนาให้ผู้ต้องขังมีความสามารถจนนำไปประกอบอาชีพได้ ส่วนผู้ต้องขังชราและป่วย ให้เรือนจำและทัณฑสถานจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย การเล่นเกม และกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้ต้องขัง โดยไม่ให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังป่วยเช่นเดียวกับผู้ต้องขังปกติทั่วไป

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกนั้นมุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นการพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มุ่งปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำผิดตามกฎหมายอาญา ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำคนลักษณะดังกล่าวไปปรับปรุง

การที่จะให้ผู้ต้องขังดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อสำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัณฑสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำผิดครบระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็ออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ก็คือ ต้องทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและต้องสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไป การฟื้นฟูก็จะทำให้ไม่ได้ผล จึงต้องให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้เขาไม่รู้สึกรู้สีกว่าถูกตัดขาดจากโลกภายนอก

¹⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.8 เรื่อง ความปลอดภัยของผู้ต้องขังในการฝึกซ้อมกีฬา ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2540.